

VN/22496/2026 – Kirjallinen lausunto

Asia: Teknologian hyödyntäminen sosiaalihuollon palveluissa

Lausunnonantaja: Sahra Sosiaalipalvelu Oy

Sahra Sosiaalipalvelu Oy tuottaa yksityisiä sosiaalipalveluja vaativaa tukea tarvitseville kehitysvammaisille henkilöille. Asiantuntemuksemme perustuu pitkäaikaiseen käytännön kokemukseen tilanteista, joissa asiakkaan itsemääräämisoikeus, itsenäinen suoriutuminen sekä asukkaiden ja henkilöstön turvallisuus on sovitettava yhteen asumis- ja erityishuollon palveluissa.

Yleinen näkemys: Teknologia perusoikeuksien mahdollistajana

Pidämme tärkeänä, että teknologian käyttöä koskevaa sääntelyä täsmennetään siten, että asiakkaan perusoikeudet ja oikeusturva varmistetaan ilman, että lainsäädäntö muodostuu esteeksi asiakkaan itsenäisyyttä ja turvallisuutta tukeville ratkaisuille.

Teknologian perusoikeusvaikutuksia ei tule arvioida ainoastaan teknisenä valvontana, vaan suhteessa vaihtoehtoihin toimintatapoihin. Olennaista on arvioida, mitä asiakkaan oikeuksille tapahtuu, jos teknologiaa ei käytetä. Yksilöllisesti sovitettu teknologia voi ehkäistä raskaampia, perusoikeuksiin voimakkaammin puuttuvia toimenpiteitä, kuten jatkuvaa fyysistä valvontaa tai rajoitustoimenpiteitä.

Kehitysvammaisuuden moninaisuus ja yksilöllinen tarve

Kehitysvammaisuus käsittää laajan kirjon kognitiivisia toimintakykyjä ja tuen tarpeita. Diagnoosi ei määrittele yksilön toimintakykyä, vaan ratkaisevaa on ympäristö ja saatavilla oleva tuki. Selkeä ja aistiystavallinen ympäristö tukee osallisuutta, kun taas huonosti mukautettu tila lisää kuormitusta. Teknologian tarvetta ja soveltuvuutta tulee siten arvioida aina yksilöllisesti osana asiakkaan elinympäristöä.

Ennaltaehkäisy ja lievimmän keinon periaate

Teknologian välttämättömyyttä ei tule tulkita niin suppeasti, että käyttö olisi sallittua vasta vaaratilanteen tai kriisin tapahduttua. Ennaltaehkäisy on usein asiakkaan edun ja perusoikeuksien kannalta inhimillisin ratkaisu.

Kehitysvammalainsäädännössä korostuvat lievimmän keinon ensisijaisuus ja suhteellisuusperiaate. Teknologian arvioinnissa keskeinen kysymys on: *Voidaanko teknologian avulla saavuttaa riittävä turvallisuus ja tuki siten, että asiakkaan perusoikeuksiin puututaan vähemmän kuin muilla toimintatavoilla?* Esimerkiksi varhainen kuormituksen tunnistaminen voi estää tilanteen kärjistymisen ja välttää fyysisen kiinnipitämisen tai erillään pitämisen tarpeen.

Kokonaisvaltainen ja teknologianeutraali perusoikeusarviointi

Sääntelyn tulee olla teknologianeutraalia ja painottua laitteen tyyppin sijasta sen käyttötarkoitukseen ja tosiasiallisiin vaikutuksiin. Arvioinnissa tulee tarkastella:

- **Tarkoitusta ja toimintaa:** Tukeeko ratkaisu itsenäisyyttä ja mahdollistaa oikea-aikaisen tuen?
- **Tietosuojaa ja minimointia:** Mitä tietoa kerätään, kuka sitä käsittelee, miten kauan sitä säilytetään ja miten tietoturva varmistetaan?

- **Tosiasiallisia perusoikeusvaikutuksia:** Vaikutukset yksityisyyteen, koskemattomuuteen, liikkumisvapauteen ja itsemääräämisoikeuteen.
- **Vaihtoehtoisia toimenpiteitä:** Mitä toimenpiteitä jouduttaisiin tekemään ilman teknologiaa?

Muiden henkilöiden perusoikeudet ja työturvallisuus

Sosiaalihuollon yhteisöissä asumispalveluissa yhden asiakkaan haastava käyttäytyminen voi vaarantaa muiden asukkaiden turvallisuuden, koskemattomuuden ja asumisrauhan. Lisäksi henkilöstöllä on oikeus turvalliseen työympäristöön. Sääntelyn tulee tunnistaa, että perusoikeuksien arviointi vaatii useiden osapuolten oikeuksien yhteensovittamista.

Teknologia ammatillisen työn tukena – ei henkilöstön korvaajana

Teknologia ei korvaa ammatillista osaamista tai ihmisen kohtaamista. Sen tavoitteena tulee olla työn tukeminen ja henkilöstön ajan vapauttaminen passiivisesta valvonnasta aitoon vuorovaikutukseen ja tukeen. Teknologian käyttö henkilöstön mekaaniseen vähentämiseen heikentäisi palvelun laatua ja kuormittaisi henkilöstöä, mikä siirtäisi kustannuksia muualle palvelujärjestelmään (esim. päivystys- ja sairaalahoitoon).

Asiakkaan osallisuus ja mielipiteen selvittäminen

Asiakkaan mielipiteen selvittämisen tulee olla aitoa ja läpäistä koko prosessi. Asiakkaalle on tarjottava tietoa hänen ymmärtämällään tavalla käyttäen tarvittavia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä (AAC) sekä kohtuullisia mukautuksia. Myös laillisen edustajan ja läheisten näkemykset huomioidaan lainsäädännön mukaisesti. Asiakkaan kanta ja mahdolliset eriävät näkemykset perusteluineen tulee aina dokumentoida.

Teknologian arviointi osaksi olemassa olevaa palvelurakennetta

Pidämme tärkeänä, ettei teknologian käyttöönotolle luoda uutta, erillistä hallinnollista prosessia. Teknologian tarve, soveltuvuus ja seuranta tulee integroida osaksi sosiaalihuoltolain ja kehitysvammalain mukaista palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaprosessia (ml. kehitysvammalain 42 a §:n mukainen vähintään 6 kk välein tehtävä tarkistus).

Ehdotus soveltamisohjeen toimintamalliksi

Esitämme, että STM:n soveltamisohjeessa selkeytetään toimintayksikön ja viranhaltijan roolijakoa seuraavasti:

1. **Tarpeen tunnistaminen ja nykytilan arviointi:** Toimintayksikkö tunnistaa tuen tarpeen ja nykyisten tukikeinojen riittävyyden.
2. **Asiakkaan ja edustajan kuuleminen:** Selvitetään näkemykset soveltuvilla kommunikaatiomenetelmillä.
3. **Toimintayksikön moniammatillinen arviointi:** Yksikkö arvioi vaihtoehdot, perusoikeusvaikutukset ja teknologian mahdollisuudet lievimpänä keinona (hyödyntäen tarvittaessa lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön osaamista).

4. **Perusteltu ehdotus:** Yksikkö toimittaa ehdotuksen asiakkaan palveluista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.
5. **Viranomaispäätös:** Sosiaalityöntekijä arvioi kokonaisuuden osana palvelutarpeen arviointia ja tekee toimivaltansa mukaisen päätöksen palveluista.
6. **Dokumentointi ja määräaikainen seuranta:** Teknologian vaikuttavuutta seurataan säännöllisesti asiakassuunnitelman tarkistusten yhteydessä, ja käyttöä muutetaan tai se lopetetaan tarpeen poistuessa.

Yhteenveto

Teknologian sääntelyn tulee taata tiukka oikeusturva ja samalla mahdollistaa teknologian hyödyntäminen silloin, kun se edistää asiakkaan itsenäisyyttä ja ehkäisee raskaampia rajoitustoimenpiteitä. Teknologia tulee nähdä sosiaalihuollossa oikein mitoitettuna ja resurssiviisaana perusoikeuksien toteutumisen välineenä.